

ПРЫПЫН – РАССВІТ:

МАТЭРЫЯЛЫ ДА СЛОЎНІКА АКАЗІЯНАЛЬНАЙ
ЛЕКСІКІ 20-Х–30-Х ГГ. ХХ СТ.

ПРЫПЫН. Ад прыпыніцца або прыпынак. Тое, што і прыпынак (супынак): *Аграбленыя з гонару й кашулі, з свайго прыпыну выгнаныя вон, мы дзякуем...* (Я.Купала); *Для ўсіх даў ён [свет] і прыпын, і прывет* (Я.Купала); ... *вы зрэкліся народу, які вам шчыра даў багацце і прыпын...* (Я.Купала).

ПРЫТВОРНА-СЯРДЗІТЫ. Складаны прыметнік ад прытворна (прыслоўе спосабу дзеяння) і сярдзіты. Не сярдзіты на самай справе, які наўмысна выдае сябе за сярдзітага: *Яна быццам злавалася, кідала на яго прытворна-сярдзіты погляд* (М.Зарэцкі).

ПРЫТУЛ. Ад прытуліць або прытулак. Тое, што і прытулак: *Бязберажжа твае [мора] абшарнае прасторы ці даць калі прытул выгнанніку гадоў?* (М.Грамыка).

ПРЫТУЛЬНА. Прыслоўе ад прытульны: ... *тут будзе прытульна ён спаць* (К.Буйло).

ПУДЛІВА-ЖВАВЫ. Складаны прыметнік ад пудлівы і жвавы: ...*Яна [лямпа] толькі асвятляла сваім пудліва-жвавым бляскам нізенькі столік...* (М.Зарэцкі).

ПУНСОВА-СІНІ. Складаны прыметнік ад пунсовы і сіні: *Маўчала дно. Пад багавіннем адвечнай цемні глыбінь яшчэ зары пунсова-сіняй не ўспела чырванню сабець* (П.Трус).

ПУНСОВАСЦЬ. Уласціvasць пунсовага: *Пурпуровасць каліны, пунсовасць...* (У.Дубоўка); ... *пунсовасць пацеркі наземіць* (П.Трус); *Палка-чарнявыя вочы, пунсовасць гарачую вуснаў – цалаваў я не раз і не двойчы...* (Я.Пушча); *Па-ранейшаму ідзём мы да зарніц, па-ранейшаму пунсовасць сустракаем* (Ю.Лявонны).

ПУРПУРНА-ЧЫРВОНЫ. Складаны прыметнік ад пурпурны і чырвоны: *Месяц на небе пурпурна-чырвоны...* (К.Буйло).

ПУРПУРОВА-СІНІ. Складаны прыметнік ад пурпуровы і сіні: *Радасць звонкая у лесе – пурпурова-сіняя зара* (Я.Бобрык).

ПУРПУРОВАСЦЬ. Уласцівасць *пурпуровага*: **Пурпуровасць** каліны... (У.Дубоўка).

ПУСТАЛІСТЫ. Пусты (без лістоў): *Веткі ў неба глядзяць* **пусталістыя** (Я.Купала).

ПЫШНА-ДЗЕЙНЫ. Складаны прыметнік ад *пышны* і *дзеіны*: *І нямала было такіх кветак, што прыцягнуліся к сонцу Кастрычніка, што закрасавалі ў ім цветам жывым, пышна-дзеіным (М.Зарэцкі).*

ПЫШНАКРЫЛЫ. З пышнымі крыламі: *Матыль* **пышнакрылы** купаецца ў зорах (К.Сваяк).

ПЫШНА-ЧЫРВОНЫ. Складаны прыметнік ад *пышны* і *чырвоны*: **Пышна-чырвонымі** языкамі шугаў *уверх агонь* (З.Бядуля).

ПЯВУЧА-РУЖОВЫ. Складаны прыметнік ад *пявучы* і *ружовы*: *У пакоі лунаў* **пявуча-ружовы** свет, насычаны нейкім цудоўным, трошачкі сумным араматам (М.Зарэцкі); *Лясніцкаму ўспомніўся той вечар, калі ён першы прыйшоў раз прыйшоў дая яе* (**пявуча-ружовы** свет, мяккі, трошачкі сумны аромат, *раяль і яна ў празрыстым ружовым у боры – бязмежна-дарагая, прыгожая*) (М.Зарэцкі).

ПЯКЕЛЬНА-ГАРАЧЫ. Гарачы, як пекла (як у пекле): *У* **пякельна-гарачы** ліпнёвы дзень *я мерыў млявым крокамі вузенькую ... вулку невялічкага гораду* (М.Зарэцкі).

ПЯРУНІСТЫ. Які валодае ўласцівасцямі *пяруну*: *Гром тарахціць* **пяруністы** (А.Якімовіч).

ПЯРЫНІСТЫ. Які валодае ўласцівасцямі *пярыны*: *Люблю абшар* **пярыністы** *с палёў* (Я.Туміловіч).

ПЯРЭСТА-ЗВОНКІ. Складаны прыметнік ад *пярэсты* і *звонкі*: *Жыве тады лес* **пярэста-звонкім** жыццём... (М.Зарэцкі); *Горад быў поўны* **пярэста-звонкага** мятушання, у якім мяшалася *радасць адных з адцаем другіх, ... у якім было толькі адно агульнае для ўсіх – гэта напружанае, нервовае чаканне нечага яскрава-новага, што павінна прыйсці зараз з таго боку Дняпра* (М.Зарэцкі).

ПЯРЭСТА-КІПУЧЫ. Складаны прыметнік ад *пярэсты* і *кіпучы*: *Быў адзін дзень, калі Яроцкі ў гарачай жыццёвай сумятні, у* **пярэста-кіпучай** *штодзёнічыне раптам пачуў небяспеку* (М.Зарэцкі).

ПЯРЭСТА-ШУМЛІВЫ. Складаны прыметнік ад *пярэсты* і *шумлівы*: ...Побач з *пярэста-шумлівым* лагерам піянераў *выраслі шэрымі цвілымі порхаўкамі брудныя шатры цыганоў...* (М.Зарэцкі); *Ён пільна прыслухоўваўся да гутаркі сустрэчных людзей, стараўся ўлавіць кожнае слова і ўсё пачуае звязваў у адзін **пярэста-шумлівы** сказ вуліцы* (М.Зарэцкі).

ПЯСНЯРСТВА. Уласціваць або занятак песняра: *А жыцце кажэ мне: наладзь **пяснярства** струны...* (А.Гурло).

ПЯШЧОТНА-ЛАСКАВА. Складанае прыслоўе ад *пяшчотна* і *ласкава*: *А ўсё ж ткі з памяці не выганіш таго, што ціхай радасцю жыццё маё кранула і после водгуку на вокліч сэрца чулы **пяшчотна-ласкава** кранулася твайго* (А.Гурло).

РАДАСНА-БУЯНЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *буяны*: *Неяк самі сабой, мімаволі ўюцца думкі вакол Макрыны, усплывае вобраз яе, поўны гарчай вабнасці, узнімае ў грудзях добра знаёмае, **радасна-буянае** хваляванне* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ДЗІКІ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *дзікі*: *Яго праводзілі **радасна-дзікімі** крыкамі і шалёным рогам* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ЖЫЦЦЁВЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *жыццёвы*: *Птушкі лётаюць, а пець як і месюць сёння толькі аб **радасна-жыццёвым*** (В.Каваль).

РАДАСНА-ЗАСПАКОЕНЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *заспакоены*: ***Радасна-заспакоены**, ён сам сабе думаў...* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ЗДАВОЛЕННЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *здаволены*: *Як праязджалі мме, яго **радасна-здаволены** погляд на момант спаткаўся з панурым поглядам старшыні* (М.Зарэцкі); *Ён ішоў пасярод вуліцы, далёка пырскаючы ад сябе гразю і вадой, з **радасна-здаволенай**, шырокай ухмылкай...* (М.Нікановіч).

РАДАСНА-МІЛА. Складанае прыслоўе ад *радасна* і *міла*: *...І неўзабаве то жасласлава, то **радасна-міла**, на ўсе лады, жалейка грала ў даліне* (М.Нікановіч).

РАДАСНА-РАШУЧЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *рашучы*: *...Ахапляў нейкі **радасна-рашучы** вольны настрой* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-СВЕЖЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *свежы*: *А Лясніцкі чуў гэтую прыязную блізкасць сялян і ад гэтага поўніўся **радасна-свежай** энергіяй* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ЎДЗЯЧНЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *ўдзячны*: *Калі ж яна з радасна-ўдзячнай усмешкай падала яму сваю руку, ён раптам адчуў, што гэта зусім лішняе...* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ЎЗНЯТЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *ўзняты*: ... *яго [Сяргея] ні на хвіліну не пакідаў вясёлы радасна-ўзняты настрой* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ЎЗРУШАНЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *ўзрушаны*: *Зелянюк у шумнай кампаніі хлопцаў урынуўся ў сельсавет і, убачыўшы Карызну, яшчэ з парога крыкнуў звонкім радасна-ўзрушаным голасам...* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ЎРАЧЫСТЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *ўрачысты*: *Калі ён слухаў, як на лятучых, тут жа ў вакзале або на пероне наладжаных мітынгах з радасна-ўрачыстым запінаннем (бо не ўмелі) гаварылі шэрыя салдаты свае нямудрыя прамовы, у якіх з асаблівым замілаваннем выгаварваліся крывава-блізкія словы “мір”, “зямля”, “заводы”, – дык у яго сціскалася сэрца і хацелася зрабіць нейкі пайсці куды-небудзь з гарача-распаленымі вачмі, з вольным захапленнем* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ХІТРЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *хітры*: *І раптам мільганула ў Лясніцкага радасна-хітрыя думка* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ЦІХІ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *ціхі*: *Радасна-ціхае сонца сыпецца бледным праменьнем скрозь іскрыстыя шыбы і цёпла сцелецца на падлозе – рэдка й зыбуча* (М.Зарэцкі).

РАДАСНА-ШЧАСЛІВЫ. Складаны прыметнік ад *радасны* і *шчаслівы*: ...*І вусны шукаюць абыклае радасна-шчаслівае ўсмешкі* (М.Зарэцкі); *І каб замяніць нечым прыгожым, радасна-шчаслівым, дык гэта – Пятрусь* (М.Нікановіч).

РАЗВІТ. Назоўнік ад *развітацца*; тое, што і развітанне: *У прыродзе ... так ветлы спатканне й развіт* (У.Жылка).

РАЗГАРЦІЦА. Страціць гарт: *І пад сонцам жа не пасохлі, не разгарціліся на вадзе* (М.Лужанін).

РАЗГОННА. Слова катэгорыі стану ад *разгонны* або *разгон*: *Ляцім у сонцавейны вырай, дзе смяюцца шчасцем далі, дзе вясёлкі звоняць песню, дзе разгонна, дзе не цесна* (Я.Журба).

РАЗГОННА-ЗЯЛЁНЫ. Складаны прыметнік ад *разгонны* і *зялёны*: *Андрэй спыніўся, паставіў на дол чамадан і глыбока, шчасліва ўздыхнуў, акінуўшы вокам разгонна-зялёную далеч* (М.Зарэцкі).

РАЗГУБЛЕНА-ПРЫБІТЫ. Складаны прыметнік ад *разгублены і прыбіты*: *У яго так і астаўся гэты разгублена-прыбіты і саладжавы настрой* (М.Зарэцкі).

РАЗГУЛЬНА-ГОРДА. Складанае прыслоўе ад *разгульна і горда*: *Бягуць руччы разгульна-горда...* (В.Маракоў).

РАЗМАШЫСТА-ЦВЁРДЫ. Складаны прыметнік ад *размашысты і цвёрды*: *Як заўсёды, зараз напусціць на твар сярдзіта-дзелавую, злосна-рашучую міну, пройдзеца яшчэ разы са два па накоі размашыста-цвёрдымі крокамі...* (М.Зарэцкі).

РАМАНТЫЧНА-БАЯВЫ. Складаны прыметнік ад *рамантычны і баявы*: *...Пералом гэты пэўным вынікае з яго глухога інстынктыўнага незадоволення нэпаўскаю будзёнічнай і азначае зварот да рамантычна-баявых традыцый мінулых дзён* (М.Зарэцкі).

РАМАНТЫЧНА-ЗАГАДКАВЫ. Складаны прыметнік ад *рамантычны і загадкавы*: *А мо спрычыніўся тут троху чарнявы рамантычна-загадкавы Андрэй Шыбянкоў?* (М.Зарэцкі).

РАМАНТЫЧНА-ПРАЧУЛЫ. Складаны прыметнік ад *рамантычны і прачулы*: *То яна, жаласна скулсіўшы маленькую сваю фізіяномію, запя напаўзабыты раманс, то ўспомніць што-небудзь рамантычна-прачулае з свае неверагоднае мінуўшчыны...* (М.Зарэцкі).

РАМАНТЫЧНА-СВЕТЛЫ. Складаны прыметнік ад *рамантычны і светлы*: *...У гэтым грала пэўную ролю дзіўнае Верына прозвішча, якое страшэнна імпанавала ўсю Карызну, быццам кідала яно нейкі рамантычна-светлы след на яе і тае славу тае рэвалюцыйнасці* (М.Зарэцкі).

РАМАНТЫЧНА-ТАЕМНЫ. Складаны прыметнік ад *рамантычны і таемны*: *Вобраз паненкі Раісы паўстаў у яго ўяўленні ў новым рамантычна-таемным асвятленні і ад гэтага набыў яшчэ большую прывабнасць* (М.Зарэцкі); *...Пра рамантычна-таемную Ганну блукае па ўсёй акрузе ці мала страшных і прыгожых легенд...* (М.Зарэцкі).

РАСПАВЕТРЫЦА. Разляцеца (у паветры): *І узвее яна [дзвіна матылькоў-мітульгі], і пасцелеца, распаветрыца на берагі* (У.Дубоўка).

РАСПАКОРЫЦЬ. Пазбавіць пакоры (вызваліць ад пакоры): *А гоні ўжо узораны і сілы распакораны ад панишчынных бяdot* (Я.Купала).

РАСПЛЫЎЧАСТА-ДЗІКІ. Складаны прыметнік ад *расплыўчасты і дзікі*: *І вось ён з'явіўся попеч з Крыленкам – чырвоны, распараны, з **расплыўчаста-дзікім** спалохам на твары* (М.Зарэцкі).

РАСПЛЫЎЧАТА-СВЕТЛЫ. Складаны прыметнік ад *расплыўчасты і светлы*: *Наогул вобразаў уявіць няможна было – уяўляліся толькі настроі – і тыя настроі не мелі вобразаў – былі **расплыўчата-светлыя*** (яскравы туман) (М.Зарэцкі).

РАСПРЫГОРШЧЫЦЬ. Вызваліць ад прыгаршчаў: *Мо затым і прыемна, і горка, калі скрозь **распрыгоршчыць** іх [палыны] вецер* (У.Дубоўка).

РАССВІТ. Ад *рассвітаць*; тое, што і світанне: *У прыродзе так светлы змярканне й **рассвіт**...* (У.Жылка).

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

РАССЫПЧАСТА-ЗВОНКІ. Складаны прыметнік ад *рассыпчасты і звонкі*: *Горш за ўсё, калі ўвуішу прасакочыць рассыпчаста-звонкі смех Ніны* (М.Зарэцкі).

РАСХОДЗІСТА. Прыслоўе ад *расходзісты*: *Ля кожнае аколiцы, ля прыдарожных дрэў расходзіста, задорыста бунтарны сеем спеў* (М.Машара).

РАШУЧА-ДЗЕЛАВЫ. Складаны прыметнік ад *рашучы і дзелавы*: *Галілей уступіў у аптэку з рашуча-дзелавым заклапочаным выглядам...* (М.Зарэцкі).

РУЖОВА-МУДРЫ. Складаны прыметнік ад *ружовы і мудры*: *... звон нашых дзён ружова-мудры вечар зменіць...* (З.Палын).

РУЖОВА-СВЕТЛЫ. Складаны прыметнік ад *ружовы і светлы*: *Усю тую ноч мне сніліся ... ружова-светлыя далі...* (М.Нікановіч); *А ўсход ружова-светлы будзе...* (У.Жылка); *І вочы сінія красуні, яе ружова-светлы твар не адбівалі яшчэ суму...* (М.Машара).

РУЖОВА-СІВЮСЕНЬКІ. Складаны прыметнік ад *ружовы і сівюсенькі*: *Грэх не жартаваць, калі ў далі-дальняй шэрыя купінкі хатак вясковых у самыя воблакі лезуць, калі з гладышкоў-кэм'наў коціцца дымок ружова-сівюсенькі і верціцца рухліва-бурытынавымі клубочкамі-яблыкамі...* (З.Бядуля).

РУЖОВА-ЯДВАБНЫ. Складаны прыметнік ад *ружовы і ядвабны*: *Ружова-ядвабная стужка тлае ярчэй і ярчэй* (У.Жылка).

РУСАКУДРЫ. Як мае (нагадвае) русыя кудры; з русымі кудрамі: *А наперадзе Мікіта. Любы, родны, русакудры* (З.Астапенка); *Ой, Маруся – студэнтка КэмВУЗа, і дачка русакудрага дня!* (Я.Падабед); *У нас па вёсках русакудры...* *... ляюць на даўні лад не мудра...* (В.Маракоў); *Устае ў русакудры...* *тумане залацістых нябёс сінява* (В.Маракоў); *Гэта нам ківаюць краскі русакудрай галавой* (Ю.Таўбін).

РУСАЛІЦА. Выконваць дзеянне, уласцівае русалцы; паводзіць сябе падобна русалцы: *А дзікі лес русаліўся аб долі...* (З.Бядуля).

РЭВАЛЮЦЫЙНА-ПЕРАТВОРАНЫ. Складаны прыметнік ад *рэвалюцыйны і ператвораны*: *У Сымона Карызны не было ніякіх сумненняў аб тым, што той зрух, тая вялікая рэвалюцыйна-ператвораная работа, якая бурна разгарнулася ў рэспубліцы, якую несла на сваім баявым сцягу партыя, ёсць сапраўды адзіна правільны, пэўны і няўхільны шлях далейшага поступу рэвалюцыі* (М.Зарэцкі).

РЭЗКА-ЮЛІСКУЧЫ. Складаны прыметнік ад *рэзка* (прыслоўе спосабу дзеяння) і *бліскучы*. Які выдзяляецца асаблівым бляскам на фоне іншых (сярод іншых): *Яе характэро не было рэзка-бліскучае, агнёвае, як тады, яна быццам працята была нейкім трагічным смуткам* (М.Зарэцкі).

РЭЗКА-ЭФЕКТНЫ. Складаны прыметнік ад *рэзка* (прыслоўе спосабу дзеяння) і *эфектны*. Які дае імгненны эфект: *А некаторыя цыгальі сярод натоўпу проста з цікавымі тварамі і прыслухоўваліся да ўсяго, што навокал, з пустым чаканнем нечага выдатнага, рэзка-эфектнага* (М.Зарэцкі).

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ